

SỰ HÌNH THÀNH CÁC TỔ CHỨC TIỀN THÂN CỦA ĐẢNG Ở QUẢNG NAM VÀ ĐÀ NẴNG

BÙI XUÂN*

Ngay từ khi thực dân Pháp nổ súng vào cửa biển Đà Nẵng mở đầu cuộc chiến tranh xâm lược Việt Nam, nhân dân Quảng Nam - Đà Nẵng đã bất khuất, kiên cường bảo vệ thành Đà Nẵng, làm thất bại mưu đồ “đánh nhanh thắng nhanh” của thực dân Pháp. Khi triều đình nhà Nguyễn đã đầu hàng hoàn toàn, phong trào chống Pháp vẫn liên tiếp nổ ra dưới nhiều hình thức, tính chất khác nhau: phong trào Nghĩa hội Quảng Nam (1885-1887), các phong trào Đông Du, Duy Tân (1904-1908), phong trào chống thuế năm 1908 và cuộc khởi nghĩa Việt Nam Quang Phục hội năm 1916. Các phong trào yêu nước này cuối cùng cũng đều bị thực dân Pháp dập trong biển máu. Tuy nhiên, dù bị đàn áp khủng bố, nhân dân Quảng Nam vẫn tiếp tục đấu tranh chống Pháp. Tiếng bom Phạm Hồng Thái tại Quảng Châu, Trung Quốc, phong trào đòi thực dân thả Phan Bội Châu, phong trào để tang Phan Châu Trinh đã thổi những luồng sinh khí mới làm bùng lên ngọn lửa yêu nước lâu nay đang âm ỉ cháy trong lòng nhân dân đất Quảng. Và cũng chính trong phong trào yêu nước những năm 1925-1926, một số thanh niên yêu nước Quảng Nam đã đọc các tờ báo cách mạng như: *Người cùng khổ*, *Việt Nam hôm nay*... Đặc biệt số học sinh Quảng Nam ra Huế học, trọ tại Nhà Hội Quảng Nam đã có được nhiều dịp gặp gỡ nhà yêu nước

Phan Bội Châu, được người con rể của cụ Phan là Vương Thúc Oánh, phái viên của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên (VNCMTN) gặp gỡ và tuyên truyền cách mạng.

Ngày 6-4-1927, ở Huế nổ ra một cuộc bãi khóa lớn. Nhà Hội Quảng Nam trở thành trung tâm lãnh đạo bãi khóa. Thực dân Pháp đàn áp dữ dội, đóng cửa một số trường học. Chính trong thời điểm đó, Đỗ Quang (người huyện Quế Sơn), phái viên của Hội VNCMTN kịp gặp gỡ một số học sinh tham gia bãi khóa, vận động thành lập Ban vận động Hội VNCMTN Quảng Nam gồm có Đỗ Quang, Đỗ Quý, Lê Quang Sung, Phan Long, Thái Thị Bôi. Tháng 6-1927, Ban vận động Hội VNCMTN Quảng Nam chuyển về hoạt động tại Đà Nẵng, lấy Trường tư thực Cụ Tùng làm nơi dạy học để sinh sống và làm cơ quan liên lạc cách mạng. Ban vận động Hội VNCMTN Quảng Nam ra đời đúng lúc tuổi trẻ trong tình đang khao khát tìm hiểu cách mạng để chọn hướng đi. Ban vận động đã in cuốn *Đường Kách mệnh* của Nguyễn Ái Quốc để làm tài liệu tuyên truyền.

Đến tháng 9-1927, Chi bộ Hội VNCMTN ở Đà Nẵng được thành lập do Đỗ Quang làm Bí thư, có Đỗ Quý, Lê Quang Sung, Lê Văn Hiến, Thái Thị Bôi, Phan Long. Cũng trong thời gian này, ở Đà Nẵng còn có một tổ chức Hội VNCMTN do Nguyễn Tường phát triển vào cốt cán của *Hội ái hữu lái xe miền Trung*, gồm Phan Văn Định, Nguyễn Văn Giao, Nguyễn Tường. Hướng phát triển của

* Ban Tuyên giáo Thành ủy Đà Nẵng

nhóm này là công nhân lao động như lái xe, làm công cho các hãng buôn. Tổ chức Hội VNCMTN của Nguyễn Tường - Phan Văn Định, qua sự giới thiệu của Vương Thúc Oánh, Đỗ Quang đã tìm bắt liên lạc. Tháng 10-1927, tại Hội An, do sự giới thiệu của Phan Thêm (tức Cao Hồng Lãnh), Hội VNCMTN Quảng Trị đã thành lập Chi bộ Hội VNCMTN tại nhà thờ Đức An do Phan Thêm làm Bí thư. Cũng được sự giới thiệu của Vương Thúc Oánh, Đỗ Quang đã tìm bắt liên lạc. Cũng trong năm 1927, tại Tam Kỳ có một số thanh niên từng theo học tại Huế, trọ tại Nhà Hội Quảng Nam, chịu ảnh hưởng của Hội VNCMTN đã hình thành một nhóm hoạt động cách mạng theo tôn chỉ của Hội VNCMTN, thành lập tù sách Chiêu Anh quán để truyền bá tư tưởng cách mạng trong lớp thanh niên tiến bộ.

Như vậy, chỉ trong vòng nửa năm 1927, trên các địa bàn quan trọng trong tỉnh đều có hoạt động của Hội VNCMTN (Đà Nẵng, Hội An) hoặc hoạt động theo tôn chỉ của Hội VNCMTN (như ở Tam Kỳ). Và mặc dù xuất phát từ các đầu mối khác nhau nhưng nhờ thông qua kỳ bộ Trung Kỳ, các đầu mối sớm liên lạc với nhau để đi đến thống nhất hoạt động. Trên cơ sở đó, vào đầu năm 1928, một cuộc hội nghị được tổ chức tại Giếng Bông (Đà Nẵng) chính thức thành lập Tỉnh bộ Hội VNCMTN Quảng Nam với Ban Chấp hành gồm: Đỗ Quang, Phan Thêm, Nguyễn Tường, Nguyễn Thái, Phan Long, Thái Thị Bôi, Lê Văn Hiến do Đỗ Quang làm Bí thư. Lê Văn Hiến được cử đại diện Tỉnh bộ dự Hội nghị Kỳ bộ Trung Kỳ vào tháng 4-1928.

Tháng 9-1928 tiếp thu Chi thị "Vô sản hóa" của Tổng bộ Hội VNCMTN, Tỉnh bộ Hội VNCMTN Quảng Nam đã hăng hái đưa hội viên vào các nhà máy, đồn điền để cùng lao động, ăn ở, đấu tranh với công nhân.

Tháng 3-1929, Kỳ bộ Hội VNCMTN Trung Kỳ chủ trương tách chi bộ Đà Nẵng ra khỏi Tỉnh bộ

Quảng Nam, hướng sự phát triển hội viên của Tỉnh bộ vào nông thôn. Ban Chấp hành Hội VNCMTN Quảng Nam được chỉ định lại do Đỗ Quang phụ trách trực thuộc Kỳ bộ.

Tháng 5-1929, tổ chức Hội VNCMTN được phát triển rộng ra nông thôn, tổng số hội viên ở Quảng Nam và Đà Nẵng là 50 người. Hội VNCMTN nhanh chóng trở thành một tổ chức chính trị có ảnh hưởng lớn trong tỉnh. Hội ra sức phát triển các tổ chức quần chúng như hội ái hữu, hội nữ công, tổ chức dạy nghề. Hội vận động và tổ chức một số cuộc đấu tranh của công nhân, nông dân, học sinh. Quảng Nam trở thành một tỉnh có phong trào khá của Kỳ bộ Trung Kỳ.

Cùng thời gian hoạt động với Hội VNCMTN như đã nêu trên, ở Quảng Nam lúc bấy giờ còn có một tổ chức yêu nước khác là Tân Việt Cách mạng Đảng.

Tân Việt cách mạng Đảng là một tổ chức yêu nước, lúc mới thành lập chưa có đường lối chính trị và chương trình hoạt động rõ ràng. Một số đảng viên Tân Việt vận động cho việc hợp nhất Tân Việt với Hội VNCMTN nhưng không thành. Về sau, đường lối hoạt động của Tân Việt ảnh hưởng Hội VNCMTN. Ở Quảng Nam, vào tháng 12-1926, một tổ Tân Việt đầu tiên được thành lập. Năm 1927, tổ phát triển thêm 5 đảng viên và thành lập một chi bộ Đảng do Bùi Châu, quê ở Hà Tĩnh vào làm việc tại Bưu điện Đà Nẵng làm Bí thư. Lúc bấy giờ tại Tam Kỳ cũng xuất hiện hai nhóm Tân Việt, hằng tháng có sinh hoạt và đóng nguyệt phí.

Mùa hè năm 1928, Đại hội Kỳ bộ Tân Việt họp ở Huế. Bùi Châu trúng cử vào Ban Chấp hành Kỳ bộ và được phân công trực tiếp phụ trách Quảng Nam. Sau Đại hội Kỳ bộ, tổ chức Tân Việt Cách mạng Đảng ở Quảng Nam được củng cố thành Tỉnh bộ và cử ra Ban Chấp hành Tỉnh bộ gồm: Bùi Châu, Đặng Văn Tê, Nguyễn Kim, Nguyễn Khiết, Lê Khắc Nhơn do Bùi Châu làm Bí thư. Đến năm 1929, ở

Quảng Nam, Tân Việt Cách mạng Đảng có tổng cộng 14 đảng viên và một số nhóm đọc sách báo, cứu tế học nghề... nhằm để tập hợp quần chúng, Tân Việt mở hiệu sách Trung Tân ở đường Mácquốt (Đà Nẵng), phát hành sách báo tiến bộ, trong đó có cả sách về CNCS mua từ Trung Quốc và Pháp. Nhìn chung, ảnh hưởng của Tân Việt Cách mạng Đảng không sâu rộng như Hội VNCOMTN.

Vào năm 1929, trong lúc hoạt động của Hội VNCOMTN và Tân Việt ở Quảng Nam có chiều hướng phát triển thì vào đầu tháng 6-1929, Tỉnh bộ Hội VNCOMTN Quảng Nam nhận được thông tin có sự phân liệt ở Đại hội Tổng bộ Hội VNCOMTN. Tiếp đến lại có truyền đơn kêu gọi thành lập Đông Dương Cộng sản Đảng, hô hào hội viên Hội VNCOMTN gia nhập Đảng. Hội VNCOMTN Quảng Nam đã cử Nguyễn Thái đi cùng Trần Văn Tăng ra Nghệ An nhằm tiếp thu ý kiến của Trần Văn Cung về việc thành lập Đông Dương Cộng sản Đảng. Sau khi Nguyễn Thái từ Nghệ An về thì Hội VNCOMTN Quảng Nam chuyển thành Đảng bộ Đông Dương Cộng sản Đảng do Phan Văn Định làm Bí thư. Vai trò lịch sử của Hội VNCOMTN Quảng Nam đã hoàn thành.

Về Tân Việt, vào cuối năm 1929, xuất hiện những chi bộ cộng sản do phái tả trong Tân Việt cách mạng Đảng tổ chức. Ngày 1-1-1930, Đông Dương Cộng sản Liên đoàn được thành lập trên cơ sở những tổ chức chi bộ cánh tả trong Tân Việt. Cũng trong thời gian nói trên, Tổng bộ Tân Việt ở Huế bị tan vỡ, nhiều cán bộ, đảng viên Tân Việt bị thực dân Pháp bắt cầm tù. Các đảng viên Tân Việt Quảng Nam phân tán đi một số nơi, số khác nằm im chờ liên lạc của cấp trên như Bùi Châu, Nguyễn Soạn, Lê Cao Phong và khi được Đảng Cộng sản Việt Nam bắt liên lạc thì gia nhập vào Đảng. Cũng như Hội VNCOMTN Quảng Nam, Tân Việt Quảng Nam cũng hoàn thành nhiệm vụ lịch sử của mình.

Quá trình hình thành và phát triển của Hội VNCOMTN và Tân Việt Quảng Nam, chúng tôi rút ra một số nhận xét:

1. Tổ chức Hội VNCOMTN Quảng Nam hình thành và phát triển từ 3 đầu mối:

a. Thông qua hoạt động của Đỗ Quang tại Nhà Hội Quảng Nam ở Huế.

b. Thông qua hoạt động của Nguyễn Tường và Phan Văn Định ở Hội ái hữu lái xe miền Trung.

c. Thông qua hoạt động của Phan Thêm tại Hội An. Hưởng ảnh hưởng chủ yếu của Hội VNCOMTN Quảng Nam là từ Huế, Quảng Trị. Mặc dù xuất phát từ nhiều đầu mối khác nhau nhưng nhờ thông qua Kỳ bộ Hội VNCOMTN Trung Kỳ nên dễ đi đến việc thống nhất tổ chức và hành động. Hội có vai trò rất quan trọng trong việc truyền bá chủ nghĩa Mác – Lênin, các sách báo như: *Người cùng khổ*, *Việt Nam hôm nay*, các tác phẩm như *Bản án chế độ thực dân Pháp*, *Đường Kách mệnh* của Nguyễn Ái Quốc vào Quảng Nam, góp phần truyền bá chủ nghĩa Mác – Lênin vào các tầng lớp nhân dân trong tỉnh. Đặc biệt việc in và phát hành *Đường Kách mệnh* của lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc đã có tác dụng rất lớn. Cuốn *Đường Kách mệnh* vạch rõ cách mạng Việt Nam là cách mạng giải phóng dân tộc, công nông là gốc cách mạng, muốn làm cách mạng phải biết đoàn kết quốc tế, phải có phương pháp cách mạng và trước hết phải có Đảng cách mạng mới thành công. Đảng cách mạng muốn vững vàng phải lấy chủ nghĩa Mác – Lênin làm cốt, lấy tư cách người cách mạng làm trọng. Tuổi trẻ đất Quảng tiếp thu cách mạng qua *Đường Kách mệnh* của lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc, tìm thấy được một nguồn sức mạnh mới, vì vậy việc phát triển hội viên Hội VNCOMTN cũng như đảng viên Đông Dương Cộng sản Đảng khá nhanh.

(Xem tiếp trang 70)

Đoàn 371 đã vận chuyển được 31 chuyến an toàn, với 520 tấn vũ khí. Số vũ khí này lúc đó rất quý, vì sau Tết Mậu Thân 1968 ta đang thiếu nghiêm trọng.

Tiếp theo đoàn còn đi thêm 6 chuyến nữa, vận chuyển 100 tấn vũ khí phục vụ cho mặt trận Tây Sài Gòn trong chiến dịch Hồ Chí Minh mở màn vào ngày 26-4-1975.

“Đường Hồ Chí Minh trên biển” vận chuyển vũ khí, các phương tiện phục vụ chiến đấu từ Bắc vào Nam là sáng kiến kỳ diệu của quân và dân ta, thể hiện lòng yêu nước sâu sắc, trí thông minh, dũng cảm của quân và dân cả nước, góp phần quan trọng vào sự nghiệp giải phóng miền Nam, hoàn thành cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân, thống nhất đất nước và đưa cả nước ta quá độ lên chủ nghĩa xã hội.

Do có nhiều công lao cống hiến trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, Đoàn 962 hoạt động trên “đường Hồ Chí Minh trên biển” đã được Đảng, Quốc hội, Chính phủ tặng danh hiệu “Anh hùng lực lượng vũ trang nhân dân”; nhiều cá nhân Anh hùng như Bông Văn Dĩa, Hồ Đắc Thắng, Đinh Đức Dừa, Phan Văn Nhờ (Tư Mau)... Đại đội 169 được tặng danh hiệu “Thành đồng”; đại đội 273 danh hiệu “10 năm vẻ vang”. Toàn Đoàn được tặng thưởng 3 Huân chương Quân công hạng Nhì; 4 Huân chương Chiến công hạng Nhất; 6 Huân chương Chiến công hạng Nhì; 6 Huân chương Chiến công hạng Ba. Hàng trăm cán bộ chiến sĩ được tặng thưởng danh hiệu “Dũng sĩ diệt Mỹ”, “Dũng sĩ quyết thắng”, “Dũng sĩ giữ nước”...

Ở Cà Mau còn lưu truyền mãi những vần thơ ca ngợi việc xây bến tiếp nhận vũ khí từ Bắc vào Nam:

*Nhớ xưa trên mảnh đất này
Rạch thành bến cảng, rìng xây kho tàng
Tàu ra Bắc, tàu vào Nam
Trăm tàu cập bến, bốc hàng lên đây...*

SỰ HÌNH THÀNH CÁC TỔ CHỨC TIỀN THÂN CỦA ĐẢNG Ở QUẢNG NAM VÀ ĐÀ NẴNG

(Tiếp theo trang 63)

2. Tổ chức Tân Việt ở Quảng Nam phát triển chủ yếu ở Đà Nẵng, xuất phát từ Tân Việt ở Nghệ - Tĩnh, việc phát triển đảng viên hạn chế, không trực tiếp vận động các cuộc đấu tranh của quần chúng nên tác dụng của Tân Việt không sâu rộng bằng Hội VNCOMTN.

3. Cả hai tổ chức đều có khuynh hướng vô sản và đều có những cố gắng trong việc truyền bá chủ nghĩa Mác - Lênin vào đất Quảng. Cả hai tổ chức Hội VNCOMTN và Tân Việt Quảng Nam ra đời và hoạt động trên một địa bàn không có mặt các đảng phái phản động là một thuận lợi lớn. Cũng chính từ đặc điểm này nên ở Quảng Nam lúc bấy giờ không có đấu tranh gay gắt giữa hai đường lối - đường lối của giai cấp vô sản và đường lối của giai cấp tư sản. Giữa Hội VNCOMTN và Tân Việt Quảng Nam không có hiện tượng mâu thuẫn, tranh giành ảnh hưởng lẫn nhau, cả hai đều đặt vấn đề thống nhất tổ chức song chưa đi đến kết quả. Khi Đảng Cộng sản Việt Nam ra đời thì đảng viên của hai tổ chức nhanh chóng trở thành đảng viên của Đảng Cộng sản Việt Nam.

Sự ra đời của hai tổ chức Hội VNCOMTN và Tân Việt Cách mạng Đảng, nhất là Hội VNCOMTN, đã có tác động rất lớn đến sự phát triển của phong trào cách mạng, đến sự truyền bá chủ nghĩa Mác - Lênin vào Quảng Nam, là bước chuẩn bị rất cơ bản, vững chắc cho việc thành lập Đảng bộ Đảng Cộng sản Việt Nam tỉnh Quảng Nam vào ngày 28-3-1930.